

MINISTARSTVO PRAVDE

IZVJEŠTAJ

**O SPROVOĐENJU ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI
ZA PERIOD 2010-2015**

Podgorica, septembar 2016. godine

U V O D

Skupština Crne Gore je 27. jula 2010. godine donijela Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.¹ Zakon je stupio na snagu 14. avgusta 2010. godine, a podzakonski akti za njegovo sprovođenje donijeti su u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona. Donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici zaokružen je sistem zaštite porodice, budući da su neki aspekti zaštite već bili normirani propisima kojima se uređuje sistem socijalne i dječje zaštite, Krivičnim zakonikom Crne Gore² i Porodičnim zakonom³.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici stavlja akcenat na zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku, na efikasnu primjenu zaštitnih mjera, kao vrste prekršajnih sankcija, dok se socijalna zaštita pruža u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita. Prekršaji koji su propisani Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici imaju svoju preventivnu svrhu koja se ogleda u odvracanju potencijalnih učinioaca od vršenja nasilja u porodici. Propisani katalog prekršaja garantuje efikasnu zaštitu žrtava nasilja u porodici i usmjeren je na suzbijanje ovog potpuno neprihvatljivog ponašanja. Zakon sadrži i odredbe o prekršajnoj odgovornosti člana porodice za: 1) učinjeno nasilje; 2) zanemarivanje djeteta i drugog člana porodice; 3) učinjeno nasilje u prisustvu djeteta; 4) učinjeno nasilje kada je žrtva djeteta; 5) nepostupanje po naredbi policijskog službenika o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje. Takođe, predviđena je i prekršajna odgovornost drugih lica koja su povrijedila neku od materijalnih odredaba.

U Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici data je i definicija nasilja u porodici. Nasilje je definisano kao činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, duševno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno. Za potrebe Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisana je i definicija člana porodice. Tako je član porodice: bračni drug ili bivši bračni drug, njihova djeca i djeca svakog od njih; vanbračni partner, ili bivši vanbračni partner bez obzira na trajanje vanbračne zajednice, njihova djeca i djeca svakog od njih; krvni srodnik i srodnik iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom; srodnik iz nepotpunog usvojenja; tazbinski srodnik zaključno sa drugim stepenom u bračnoj ili vanbračnoj zajednici; lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu i lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici propisuje pet zaštitnih mjera koje se mogu izreći učiniocu nasilja: udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje; zabrana približavanja; zabrana uznemiravanja i uhođenja; obavezno liječenje od zavisnosti; obavezni psihosocijalni tretman.

Kada je u pitanju koordinirani i sveobuhvatni pristup primjeni Zakona, institucije koje se bave zaštitom od nasilja u porodici su organ uprave nadležan za policijske poslove (policija), organi za prekršaje, Državno tužilaštvo, centri za socijalni rad ili druge ustanova socijalne i dječje

¹ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni list CG", broj 46/10)

² Krivični zakonik Crne Gore ("Sl. list RCG", br. 70/03, 13/04, 47/06 i "Sl. list CG", br. 40/08, 25/10, 32/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15 i 58/15)

³ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/07 i "Sl. list CG", br. 53/16)

zaštite, zdravstvene ustanove, kao i drugi organ i ustanove koji se bave zaštitom. Dužnost ovih organa je da u okviru svojih ovlaštenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve u zavisnosti od stepena njene ugroženosti. Nevladina organizacija, drugo pravno i fizičko lice takođe mogu pružiti zaštitu u skladu sa Zakonom. Navedeni organi i ustanove dužni su da u skladu sa Zakonom obezbijede međusobno obavješćavanje i pomoć radi sprječavanja i otkrivanja nasilja, otklanjanja uzroka i pružanja pomoći žrtvi u uspostavljanju uslova za bezbjedan život.

U cilju što bolje implementacije Zakona o zaštiti od nasilja u porodici donijet je poseban strateški dokument koji za predmet ima zaštitu od nasilja u porodici. Strategija zaštite od nasilja u porodici 2011-2015, usvojena u junu 2011. godine, sadržala je ocjenu stanja i identifikovanje ključnih problema u socijalnoj i drugoj zaštiti; ciljeve i mjere za unaprjeđenje socijalne i druge zaštite, a naročito u vezi: podizanja nivoa svijesti građana o problemu nasilja i formiranja stavova o neprihvatljivosti nasilja; razvoja programa za prevenciju nasilja; podrške porodici u prevenciji nasilja; daljeg razvoja normativnog okvira u oblasti zaštite; unaprjeđenje saradnje organa, ustanova, organizacija i drugih pravnih i fizičkih lica koja se bave zaštitom; unapređenja sistema za prikupljanje i analizu podataka i izvješćavanja o slučajevima nasilja. Vlada Crne Gore je 2012. godine formirala Komisiju za koordinaciju, primjenu, praćenje i procjenu sprovođenja aktivnosti predviđenih Strategijom.

Kao nastavak strateškog pristupa pitanjima od značaja za zaštitu od nasilja u porodici u decembru 2015. godine donijeta je nova Strategija zaštite od nasilja u porodici za period 2016-2020 sa pratećim akcionim planom za njenu implementaciju.

Ministarstvo pravde, prateći primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, pripremio je Izvještaj o sporovđenju navedenog zakona, s ciljem da se predstave rezultati primjene Zakona za period 2010–2015. Izvještaj, takođe sadrži preporuke za unaprjeđenje stanja u oblasti zaštite od nasilja u porodici. U izradi izvještaja značajnu podršku pružila je i Kancelarija UNICEF-a u Podgorici kroz angažovanje stručnog konsultanta prof. dr Bistre Netkove.

U izradi izvještaja korišćeni su podaci iz izvještaja Ministarstva rada i socijalnog staranja o sprovođenju Strategije zaštite od nasilja u porodici 2012–2014, Izvještaja Ministarstva rada i socijalnog staranja za 2015. godinu, izvještaja o radu policije za period 2012–2015, izvještaja Ministarstva za ljudska i manjinska prava o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) za 2013. godinu, izvještaja o radu organa za prekršaje za period 2010–2015 i izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2014. i 2015. godinu. Takođe, obavljeni su intervjui u relevantnim institucijama i nevladinim organizacijama. Određeni podaci dobijeni od institucija nisu bili potpuni i nisu imali hronološku i metodološku dosljednost, što je postupak analize podataka učinilo težim. Rezultati do kojih se u izvještaju došlo proizvod su podataka koje su obezbijedile institucije.

I. PRIMJENA ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI ZA PERIOD 2010-2015

U cilju obezbjeđivanja djelotvornije zaštite žrtava nasilja u porodici, usvojen je niz podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i to: Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje ("Službeni list Crne Gore", br. 42/12); Pravilnik o bližem načinu izvršenja zaštitnih mjera udaljenje iz stana, zabrana približavanja i zabrana uznemiravanja i uhođenja ("Službeni list Crne Gore", br. 4/14); Pravilnik o bližem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana ("Službeni list Crne Gore", br. 50/13) i Pravilnik o bližem načinu izvršenja zaštitne mjere obavezno liječenje od zavisnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 21/12).

1.1 Usaglašenost Zakona o zaštiti od nasilja u porodici sa međunarodnim standardima

Pored opštih međunarodnih pravnih instrumenata za ljudska prava kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR), Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) bavi se konkretno eliminacijom svih oblika diskriminacije žena. Međutim, najnoviji i konkretni pravni instrument u odnosu na nasilje nad ženama/nasilje u porodici predstavlja Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Crna Gora, kao potpisnica CEDAW i Istanbulske konvencije, preuzela je obaveze u pogledu usvajanja i unapređenja nacionalnog zakonodavstva za borbu protiv nasilja u porodici. Iako CEDAW konvencija ne sadrži konkretne odredbe posvećene nasilju u porodici, već uključuje nasilje u porodici kao dio diskriminacije žena, određene odredbe primjenjive su i na nasilje u porodici i to sveobuhvatna obaveza države da eliminiše diskriminaciju žena (član 2), eliminacija predrasuda i praksi zasnovanih na stereotipnim ulogama žena i muškaraca (član 5) i eliminaciju diskriminacije žena u braku i porodičnim odnosima: jednakost žena i muškaraca (član 16). Pitanje nasilja nad ženama dodatno je razrađeno Opštom preporukom broj 12, gdje se precizira da države moraju imati zakonodavstvo da zaštite žene od svih vrsta nasilja (seksualno nasilje, nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje itd.).

Istanbulskom konvencijom nasilje u porodici propisano je kao kršenje ljudskih prava i to na veoma širok način: – psihičko nasilje (član 33) – proganjanje (član 34) – fizičko nasilje (član 35) – seksualno nasilje, uključujući silovanje (član 36) – prinudni brak (član 37) – genitalno sakaćenje žena (član 38) – prinudni abortus i prinudna sterilizacija (član 39) – seksualno uznemiravanje (član 40) i ekonomska povreda. Konvencijom se države potpisnice obavezuju da obezbijede mjere prevencije, zaštite i podrške, uzimajući u obzir specifične potrebe lica ugroženih određenim okolnostima i fokusirajući se na ljudska prava i bezbjednost svih žrtava (član 12, stav 3 i član 18, stav 3). Od država se takođe zahtijeva pružanje specijalizovane usluge podrške žrtvama seksualnog nasilja (član 25) te uzimanje u obzir potreba djece svjedoka prilikom pružanja usluga zaštite i podrške (član 26).

Najznačajniji međunarodni instrument o pravima djece, uključujući i njihova prava na zaštitu od nasilja, je Konvencija o pravima djeteta (CRC). Konvencija postavlja okvir pravnih principa i standarda kojih su države potpisnice dužne da se pridržavaju i koji bi trebalo da služe kao osnov svim nacionalnim zakonima, socijalnom staranju i praksi u vezi s djecom. Konvencija i Opšti komentari koje je objavio CRC Komitet propisuju mjere, uključujući i one zakonodavne, koje države ugovornice moraju preduzeti kako bi obezbijedile zaštitu djece od nasilja. Mnoga od prava iz Konvencije odnose se na nasilje nad djecom; međutim, centralna odredba da države-potpisnice preduzmu sve odgovarajuće zakonske, upravne i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje, dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.

1.2 Usaglašenost Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i drugih propisa

U periodu 2010–2015 Crna Gora je uložila napore da izmijeni i usvoji novo zakonodavstvo koje će omogućiti punu primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i obezbijediti sveobuhvatnu zaštitu žrtava u skladu s međunarodnim standardima. U prve dvije godine nakon donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, primjena Zakona je bila spora zbog neusklađenosti drugih relevantnih zakona sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. 2011. godine, s usvajanjem Strategije zaštite od nasilja u porodici, započeo je proces donošenja i usvajanja zakona u cilju usklađivanja sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Proces usklađivanja kontinuirano se sprovodio do 2015. godine. Proces usklađivanja je obilježila saradnja svih relevantnih državnih institucija, nevladinog sektora i međunarodnih organizacija.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku⁴ stupio je na snagu 6. januara 2012. godine i počeo je da se primjenjuje od 1. septembra 2012. godine. Najznačajnije novine ovog zakona su bile uvođenje novih alternativnih mjera, proširena primjena vaspitnih naloga, obrazovanje stručnih službi koje pružaju stručnu podršku sudovima i državnim tužilaštvima, unapređenje tretmana maloljetnika prilikom izvršavanja institucionalnih vaspitnih mjera i maloljetničkog zatvora.

2013. godine, usvojen je Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti⁵ koji je obezbijedio sveobuhvatnije mjere za zaštitu djece žrtava nasilja.

Izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika⁶ iz jula 2013. godine uvedene su dvije nove mjere bezbjednosti i to: zabrana približavanja (član 77a) i udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje (član 77b). Cilj uvođenja ovih mjera je eliminisanje rizika od ponovnog činjenja određenih krivičnih djela, zabranom pristupa učinioca žrtvi krivičnog djela, ili mjestu gdje žrtva živi, ili njegovim udaljenjem iz stana. Uvođenje ovih mjera dovelo je do usaglašavanja Krivičnog zakonika Crne Gore sa Istanbulskom konvencijom.

⁴ Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku ("Sl. list Crne Gore", br. 64/11)

⁵ Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Sl. list Crne Gore", br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15 i 56/16)

⁶ Krivični zakonik ("Sl. list CG", br. 40/13)

Na sjednici održanoj 18. marta 2015. godine, Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći⁷. Izmjenama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, žrtve nasilja u porodici u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, sada su prepoznate kao korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, na isti način na koji su prepoznate žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima.

Takođe, u junu 2015. godine donijet je Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, kojim je predviđeno da se, u cilju zaštite i pomoći žrtvama krivičnih djela nasilja učinjenih s umišljajem, iz budžeta Crne Gore, radi pravovremenog otklanjanja štetnih posljedica teškog fizičkog i psihičkog stanja žrtve, žrtvi obezbijedi novčana naknada štete.

Zakonom o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona⁸ iz 2016. godine uvedena je zabrana tjelesnog kažnjavanja djece na način da dijete ne smije biti podvrgnuto tjelesnom kažnjavanju ili bilo kom drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

1.3 Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici

U skladu s odredbama člana 5 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, institucije nadležne za primjenu zakona dužne su da u okviru svojih ovlašćenja pruže žrtvi potpunu i koordiniranu zaštitu. S ciljem ostvarivanja koordiniranog odgovora svih institucija, 2011. godine potpisan je Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici. Potpisnici Protokola su Ministarstvo pravde, Vrhovni sud Crne Gore, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje Crne Gore. Protokolom su definisane uloge i dužnosti svih relevantnih institucija.

Protokol se doživljava veoma korisnim u postizanju koordiniranog odgovora institucija i većina institucija ga u potpunosti primjenjuje. Međutim, sadržaj i obaveze koji proističu iz Protokola treba što više prilagoditi korisnicima čime bi se doprinijelo jasnoći zahtjeva. Takođe, Protokol bi na ovaj način bio vizuelno pristupačniji žrtvama nasilja u porodici i njihovim advokatima, što je nešto što trenutno nedostaje.

U septembru 2015. godine, pripremljeno je Uputstvo za primjenu Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici. Tim tekstom jasno su i konkretno opisani zadaci multidisciplinarnih timova za nasilje u porodici i njihov rad.

1.4 Multidisciplinarni timovi

Članom 11 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisana je mogućnost da centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom. U skladu sa navedenim, Ministarstvo rada i socijalnog staranja iniciralo je formiranje multidisciplinarnih timova u centrima za socijalni rad u Crnoj Gori, koji su formirani u 11

⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći ("Sl. list Crne Gore", br. 53/16)

⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona ("Sl. list Crne Gore", br. 53/16)

opština. Timovi se sastoje od predstavnika navedenih institucija i zaduženi su da obezbijede multidisciplinarni i sveobuhvatan pristup zaštiti žena i djece žrtava nasilja u porodici. Formiranje multidisciplinarnih timova doživljava se kao vrlo korisno u obezbjeđivanju sveobuhvatne zaštite žena i djece žrtava nasilja u porodici. U slučajevima koji su složeni i iziskuju kompleksan odgovor raznih institucija, rad multidisciplinarnih timova koriste centri za socijalni rad. Nivo korisnosti rada ovih timova nesporan je iz ugla svih uključenih institucija. Naročito aktivni unutar timova bili su centri za socijalni rad, policija i NVO.

Prema podacima Uprave policije, tokom 2015. godine održano je 76 sastanaka 11 multidisciplinarnih timova. Međutim, timovi se u svom radu susreću s poteškoćama poput broja članova koje treba pozvati u vezi sa slučajevima što nije uvijek moguće zbog preopterećenja nekih članova; nedostatka efikasnosti ovih timova u određenim slučajevima u odnosu na nuđenje konkretnih zaključaka i rješenja; problema stručnjaka koji učestvuju u timovima u vezi s određenim slučajevima s kojima nijesu upoznati; nedostatka interesovanja kod nekih članova – predstavnika pojedinih institucija; niske dosljednosti primjene jedinstvenih standarda u radu timova na slučajevima; nedostatka nadzora nad radom timova i nedostatka standardizovane metodologije rada i nedostatka finansijskih sredstava u vezi s radom timova.

U septembru 2015. godine organizovana je obuka o korišćenju Uputstva za primjenu Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici za predstavnike multidisciplinarnih timova. Uticaj navedenog uputstva na rad multidisciplinarnih timova i potencijalan napredak u tom smislu moći će se ocijeniti tek u budućim izvještajnim periodima.

II ZAŠTITA ŽRTVE NASILJA U PORODICI I ZAŠTITNE MJERE

2.1 Zaštita i pomoć žrtvama – socijalna i druga zaštita žrtava nasilja u porodici

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici (član 11) centar za socijalni rad može obrazovati stručni tim radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom. Plan pomoći žrtvi posebno sadrži mjere koje je potrebno preduzeti u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Ako je žrtva djeteta, plan pomoći žrtvi sadrži i mjere za zaštitu djeteta u skladu sa Porodičnim zakonom i Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Članom 12 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisano je da socijalna zaštita žrtve obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog rada. Centri za socijalni rad obavezni su da ustanove preciznu evidenciju djece i lica sa posebnim potrebama na svojoj teritoriji. Radi zaštite od nasilja nad ovim licima centri su obavezni da formiraju posebne timove koji će, najmanje jednom mjesečno, obilaziti porodice u kojima su smještena ili žive djeca i lica sa posebnim potrebama, kontrolisati postupanje prema tim licima i na osnovu utvrđenog stanja o tome sačiniti pisani izvještaj. Centri za socijalni rad su obavezni da, najmanje jednom u šest mjeseci, Ministarstvu rada i socijalnog staranja podnesu pisani izvještaj o stepenu ostvarivanja socijalne zaštite djece i lica sa posebnim potrebama.

S ciljem unapređenja usluga koje pružaju centri za socijalni rad, Vlada je donijela odluku kojom je rad timova za zaštitu djece od zlostavljanja i zanemarivanja 2012. godine proširen i na zaštitu

od nasilja u porodici. Tokom 2013. godine, zaposleni u centrima za socijalni rad su prošli obuke kako bi se prilagodili radu sa žrtvama nasilja u porodici.

Rad centara za socijalni rad u vezi sa žrtvama nasilja u porodici veoma je dinamičan i proaktivan, što se zaključuje analizom broja identifikovanih žrtava nasilja u porodici godišnje, kao i po pruženim socijalnim uslugama. Broj usluga koje se pružaju žrtvama nasilja u porodici u porastu je svake godine, ali je interesantan podatak da se broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, naročito nad ženama i djecom, smanjuje.

U procesu rada u domenu nasilja u porodici, centri za socijalni rad prije svega identifikuju žrtve nasilja u porodici. Tokom 2011. godine, centri su identifikovali 321 djece i 248 žena žrtava. U 2012. godini centri za socijalni rad identifikovali su 311 djece žrtava te 292 žena, 61 muškarca i 41 stariju žrtvu. Većina slučajeva identifikovana je kao emocionalno nasilje, a zatim slijede fizičko, ekonomsko i seksualno nasilje, koje je prepoznato u 9 slučajeva. U 2013. godini identifikovano je 270 žena žrtava, 287 djece, 52 muškarca i 28 starijih lica žrtava. U 2014. godini bilo je 310 djece žrtava nasilja u porodici, 281 žena, 50 muškaraca i 33 starija lica žrtava, dok je 2015. godine bilo 192 djece, 275 žena, 39 muškaraca i 36 starijih lica. Vrste nasilja koje su najčešće prijavljivane predstavljale su fizičko, emocionalno, seksualno i ekonomsko nasilje. Preovlađujuće nasilje u porodici bilo je emocionalno, a zatim slijede fizičko, seksualno i ekonomsko.

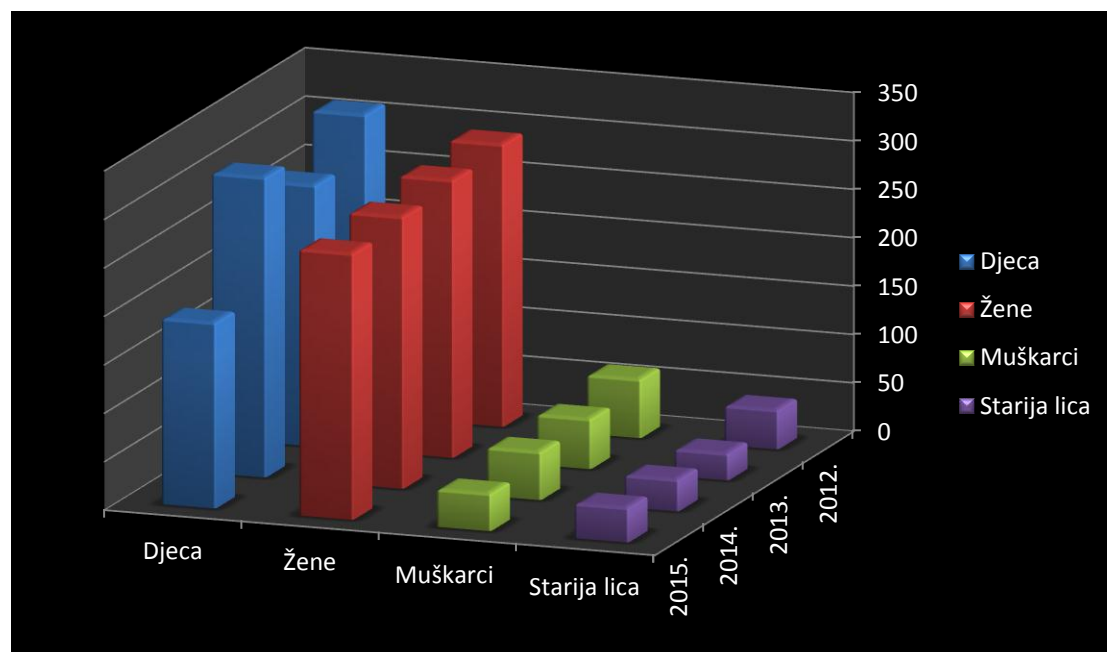

Tabela 1. Prijavljeni slučajevi nasilja u porodici za period 2012–2015 u centrima za socijalni rad

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, centri za socijalni rad su obezbijedili niz mjera za zaštitu i pomoć žrtvama nasilja u porodici, kao što su savjetovanje, psihološka podrška, procjena rizika, individualni planovi koji se pripremaju za žrtve, pravna pomoć koja se pruža žrtvama, kao i određivanje povjerljivih lica iz centra za socijalni rad, a u slučaju djece i imenovanje staratelja odnosno izdvajanje djece iz porodice uz privremenu suspenziju roditeljskih prava i pokretanje postupaka pred sudovima. U slučajevima gdje postoji procjena o većem riziku za bezbjednost

žrtava, centar, kao koordinator MOT(Multidisciplinarnog Operativnog Tima) saziva tim, tražeći tako sveobuhvatniji odgovor od institucija zaduženih za zaštitu žrtava nasilja u porodici.

	Savjetovanje	Psihološka podrška	Staratelj	Procjena rizika	Individualni planovi	Postavljanje rukovodioca za slučaj
2013.	542	394	5	394	189	58
2014.	567	322	24	337	155	71
2015.	222	185	28	138	84	117

Tabela 2. Mjere centara za socijalni rad

Kada su u pitanju slučajevi djece žrtava nasilja u porodici centri za socijalni rad su koristili i mjeru izdvajanja djeteta iz porodičnog doma. Tokom 2014. godine bila su 22 slučaja izdvajanja djece žrtava iz porodice, dok je 2015. godine bilo 38 takvih slučajeva. U slučajevima nasilja u porodici, ukoliko stručni tim centra procijeni da je u interesu djece, djeca se izdvajaju iz porodice i izmješaju u srodničke porodice, a ukoliko za to ne postoje uslovi smješaju se u nesrodničke hraniteljske porodice ili u krajnjem slučaju u dječji dom “Mladost” u Bijeloj. Centri za socijalni rad započinju postupke za oduzimanje roditeljskih prava u slučajevima roditelja počinioca nasilja nad djecom, kada postoji procijena da je to u najboljem interesu djeteta.

Nedostaju specijalizovane usluge koje se pružaju samo djeci, kao i specijalizovani programi kreirani za djecu žrtve nasilja.

2.2 Povjerljivo lice

Prema članu 16 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, žrtva može izabrati lice koje će prisustvovati svim postupcima i radnjama u vezi zaštite (povjerljivo lice). Povjerljivo lice može biti član porodice, lice iz organa, ustanove, nevladine organizacije i drugog pravnog lica ili drugo lice u koje žrtva ima povjerenje. Nadležni organi su obavezni da omoguće prisustvo povjerljivog lica u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, a koji su u vezi sa odnosima u porodici. Praksa imenovanja poverljivih lica tokom postupka je prepoznata u radu centara za socijalni rad, međutim, kao što se vidi iz tabele 3, veoma se rijetko sprovodi.

Tabela 3. Prosjek tokom 3 godine imenovanja povjerljivih lica od strane centara za socijalni rad

Tokom 2013. godine, centri za socijalni rad su imenovali povjerljivo lice u samo 1,4% slučajeva; 2014. godine dolazi do blagog porasta broja imenovanih povjerljivih lica iz centara za socijalni

rad – 4,3% slučajeva; a u 2015. godini je stanje nepromijenjeno te su centri za socijalni rad imenovali povjerljivo lice u 2,2% slučajeva.

2.3 Pravna pomoć

Shodno članu 4 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, žrtva nasilja u porodici ima pravo na pravnu pomoć. Pravna pomoć se ostvaruje kroz Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, po kojem su žrtve nasilja u porodici ranjiva kategorija lica koja ima pravo na pravnu pomoć. Pravna pomoć može biti u vidu pravnih informacija ili pravnog savjeta, pripreme pravnih podnesaka, pravnog zastupanja i pravne pomoći u parničnim postupcima van sudova.

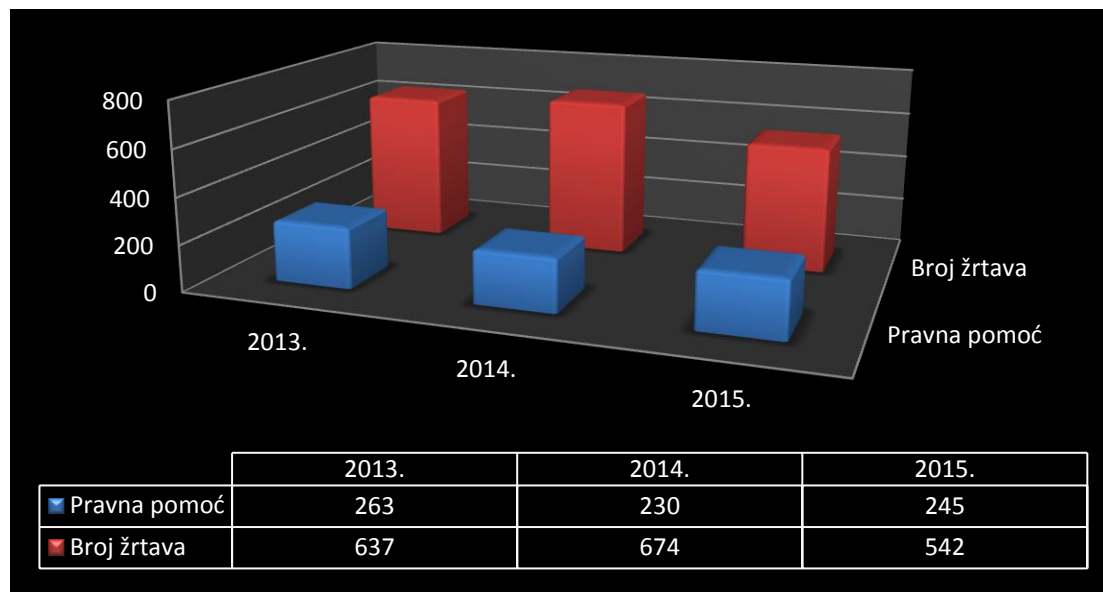

Tabela 4. Besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja u porodici – centri za socijalni rad

Prema podacima dobijenim od centara za socijalni rad, pravna pomoć se tokom perioda evaluacije pružala kontinuirano. Tokom 2013. godine centri za socijalni rad sproveli su 261 mjeru pravne pomoći; 2014. godine ih je bilo 230, dok su 2015. godine centri za socijalni rad izvršili 245 mjera pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici.

Zahtjeva podnesenih od strane žrtava nasilja u porodici za besplatnu pravnu pomoć pred osnovnim sudovima u 2013. godine je bilo 14 od čega je 12 odobreno, dok je 2014. godine bilo 16 žrtava nasilja u porodici koje su podnijele zahtjev pri čemu je odobreno 15 takvih zahtjeva. Zaključuje se da se pravna pomoć redovno pruža žrtvama koje to zatraže.

2.4 SOS linije

Uvođenje nacionalne SOS linije sprovodi se kroz partnerstvo državnih institucija odnosno Ministarstva rada i socijalnog staranja i EU, UNDP-a i NVO SOS Nikšić. Nacionalna SOS linija zvanično je počela s radom u septembru 2015. godine. Od septembra 2015 do februara 2016. godine upućen je 1.671 poziv s prijavom nasilja, dok je u godini koja je prethodila početku rada nacionalne SOS linije, bilo je svega 109 poziva o kojima je izvijestila NVO SOS Nikšić. Dramatičan porast u broju slučajeva nasilja u porodici prijavljenih posredstvom nacionalne SOS

linije u prvoj godini funkcionisanja ukazuje na to da je stvoren povoljniji pravni okvir, da su žrtve odlučnije u prijavljivanju nasilja državnim institucijama i što je još važnije, da je SOS linija naširoko poznata i prepoznata u javnosti. Linija je anonimna i besplatna za pozive iz bilo koje mreže u Crnoj Gori i na raspolaganju je 24 sata dnevno. U nevladinim organizacijama koje funkcionišu u Ulcinju, Podgorici, Beranama, Bijelom Polju i Plavu takođe se može prijaviti nasilje putem telefona.

2.5 Sigurne kuće

U Crnoj Gori postoje tri skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u porodici: NVO u Podgorici, Nikšiću, Pljevljima i jedna javna institucija u Bijelom Polju za podršku porodici su mjesta gdje se smještaju žene i djeca žrtve nasilja u porodici. U 2014. godini Ministarstvo rada i socijalnog staranja pripremio je Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga smještaja u prihvatilištu-skloništu. Planirano je da se u budućnosti uvede proces licenciranja NVO koje pružaju usluge socijalne i dječje zaštite. Takve licence izdavaće Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Takođe je važno naglasiti da su postojeća skloništa primarno dizajnirana za žene žrtve.

III ZAŠTITNE MJERE

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici stavlja akcenat na zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku odnosno na efikasnoj primjeni zaštitnih mjera, kao vrste prekršajnih sankcija. Učiniocu nasilja može se izreći jedna ili više zaštitnih mjera i to: 1) udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje (udaljenje iz stana); 2) zabrana približavanja; 3) zabrana uznemiravanja i uhođenja; 4) obavezno liječenje od zavisnosti i 5) obavezni psihosocijalni tretman.

Organi za prekršaje(sada sudovi za prekršaje) mogu izreći zaštitnu mjeru prije, tokom ili nakon postupka, a u slučaju da je neophodno da se žrtva bez odlaganja zaštiti policija može izreći samo mjeru udaljenja iz stana ili drugog prostora za stanovanje prije sudskog postupka.

U prve dvije godine primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, područni organi za prekršaje izrekli su manji broj zaštitnih mjera. Međutim, u narednim godinama izvještajnog perioda broj takvih mjera koje su izricali područni organi za prekršaje se povećavao, što ukazuje na širu upotrebu ovih mjera od strane ovih organa. Zanimljivo je napomenuti da je u broju izrečenih zaštitnih mjera došlo do rasta od 1000% u periodu od 2010. do 2015. godine.

Naime, organi za prekršaje su 2010. godine izrekli 15 zaštitnih mjera. Već 2011. godine bilo je 110 takvih mjera, 2012. godine ih je bilo 189, dok je 2013. godine izrečeno 273 mjere. Tokom 2014. godine izrečeno je 235, a u 2015. godini 206 zaštitnih mjera.

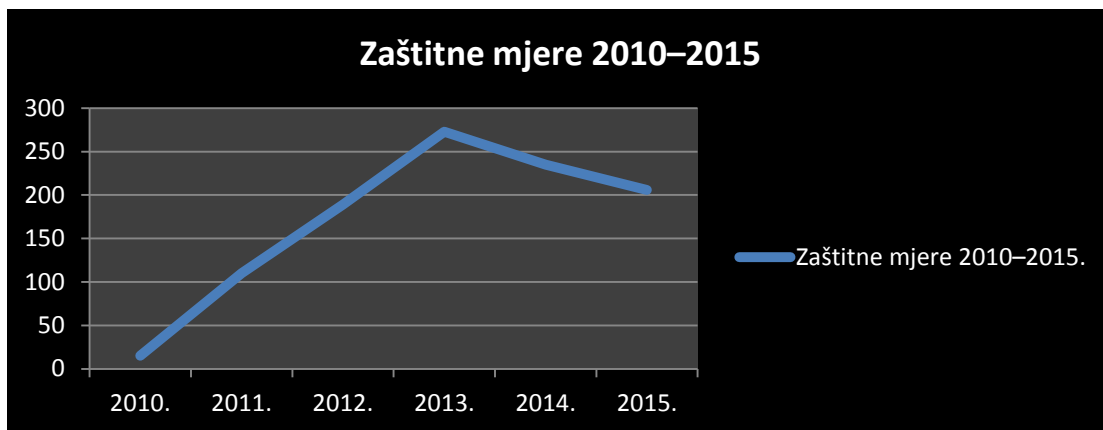

Tabela 5. Broj zaštitnih mjera po godinama

Mjere koje su organi za prekršaje najčešće izricali su zabrana uznemiravanja i uhođenja (433), a zatim zabrana približavanja (262), udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje (161) i obavezno liječenje od zavisnosti, dok je najmanje bilo mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana (18).

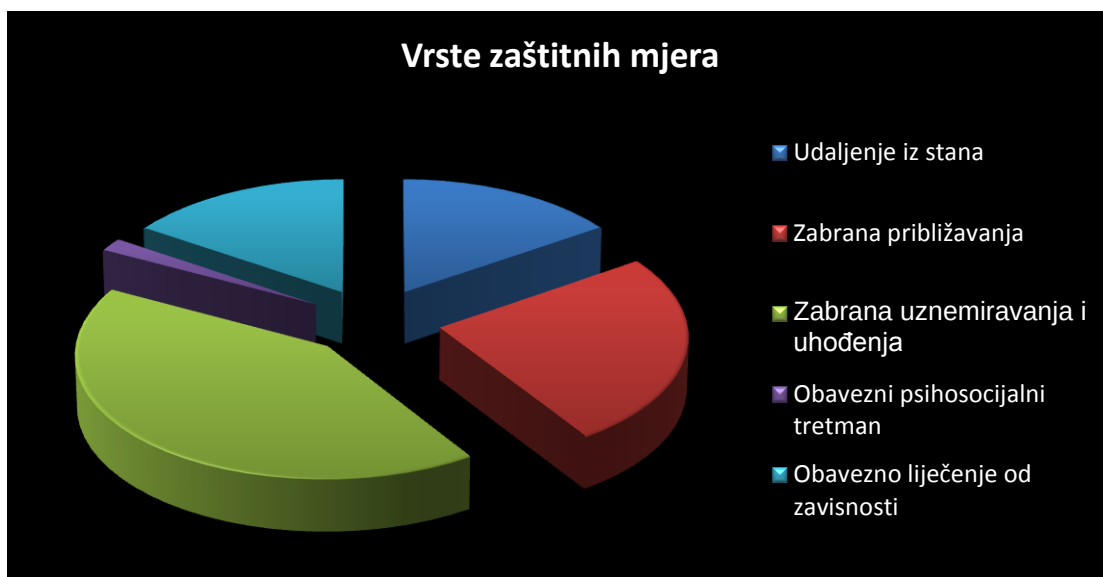

Tabela 5. Zaštitne mjere u procentima za period 2010–2015

1. Svrhu zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana treba posmatrati i kao popravnu i kao preventivnu mjeru jer su učinioci nasilja u porodici najčešće i sami bili žrtve ili svjedoci nasilja u djetinjstvu, tako da je ova mjera veoma važna za prevenciju nasilja. Po podacima dobijenim iz Ministarstva zdravlja, po prijavama zdravstvenih ustanova od 2014.godine izrečeno je 10 zaštitnih mjera i tretman je sproveden u ustanovama: Domu zdravlja Nikšić za tri učinioca, Domu zdravlja Kotor, za dva učinioca i Domu zdravlja Podgorica, za tri učinioca, dok se dva učinioca nisu javila, o čemu je sud obaviješten. Ovaj tretman je sproveden u zdravstvenim ustanovama na primarnom nivou zdravstvene zaštite u kojima je organizovan i Centar za mentalno zdravlje. U većini ustanova primarne zdravstvene zaštite nijesu obrazovani stručni timovi za sprovođenje zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana.

Kao što se vidi iz Tabele 6 zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana je mjera kod koje nije dolazilo do rasta u periodu od šest godina iako postoji veliki uspon a potom i pad u izricanju mjera zabrana uznemiravanja i uhođenja, dok kod mjere udaljenje iz stana postoji spor ali siguran rast, kao i kod zabrane približavanja. Takođe, mjeru obaveznog liječenja od zavisnosti teško je sprovoditi zbog preopterećenosti kapaciteta u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Kotoru.

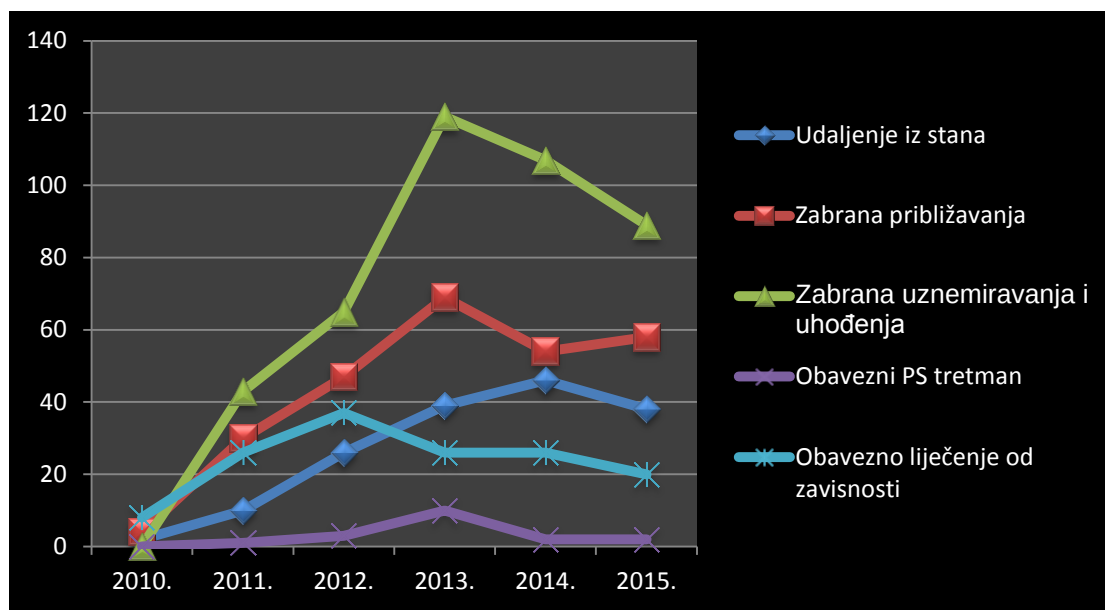

Tabela 6. Individualne zaštitne mjere po godinama

Shodno članu 28 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici zaštitnu mjeru udaljenja iz stana može izreći i policija. Tokom 2013. godine policija je izrekla 40 takvih mjera, 2014. godine svega 22, dok je u 2015. godini policija izrekla 24 takve mjere. Navedenu mjeru najčešće je izricao Centar bezbjednosti u Nikšiću (74,4% slučajeva) dok Centar bezbjednosti u Podgorici nije izrekao nijednu takvu mjeru.

Tabela 7. Zaštitna mjera udaljenja iz stana od strane policije

Shodno članu 33 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, rješenje o izrečenoj zaštitnoj mjeri organ za prekršaje je dužan da dostavi odmah organu ili ustanovi nadležnoj za sprovođenje izvršenja, a najkasnije u roku od tri dana od dana donošenja rješenja. Rješenje o izrečenoj zaštitnoj mjeri udaljenje iz stana, zabrana približavanja i zabrana uznemiravanja i uhođenja dostavlja se na izvršenje policiji. Policija je 2013. godine izvršila 90 zaštitnih mjera, 2014. godine taj broj je iznosio 89, a u 2015. godini izvršeno je 166 zaštitnih mjera, što ukazuje na intenziviranje rada policije na izvršenju zaštitnih mjera. Kao što se vidi iz Tabele 8 zaštitna mjera udaljenja iz stana najmanje je izvršavana.

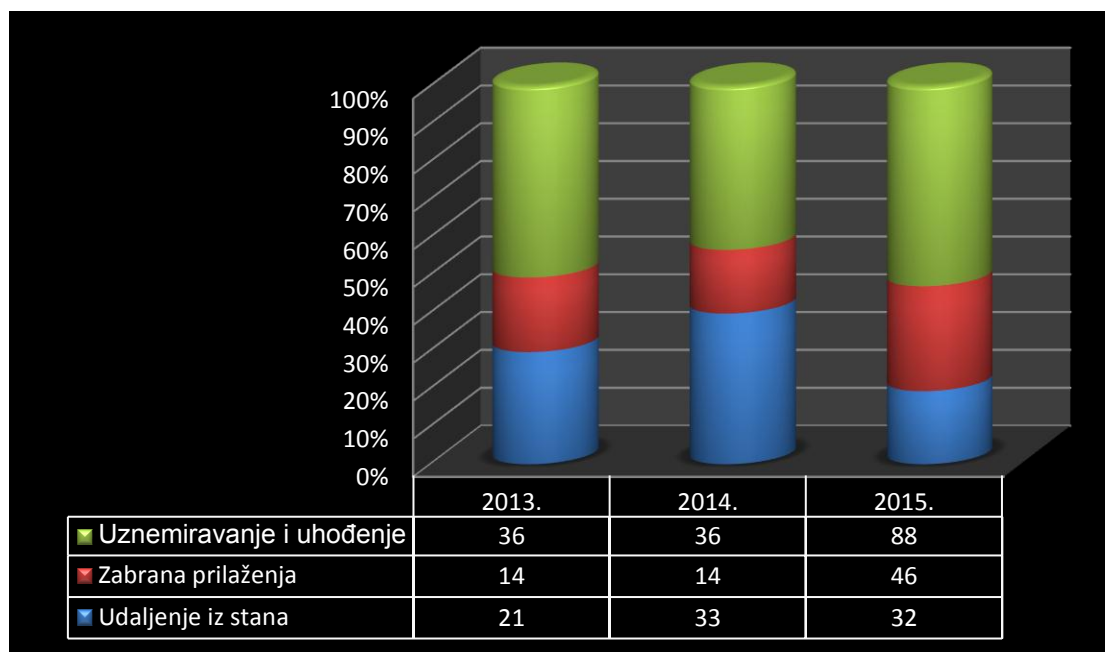

Tabela 8. Zaštitne mjere izvršene od strane policije u skladu sa članom 33

Problemi u realizaciji zaštitnih mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana i obaveznog liječenja od zavisnosti mogu nastati zbog nedostatka motivacije za saradnju od strane učinioca porodičnog nasilja. Psihosocijalni tretman realizuje se u domovima zdravlja, gdje su organizovani centri za mentalno zdravlje, kao podrška izabranom timu ili izabranom doktoru u pružanju zdravstvene zaštite. Od ukupno 18 domova zdravlja, sedam je kadrovski opremljeno za izvršenje ove mjere (doktor psihijatar, psiholog, socijalni radnik i medicinska sestra). Stručni timovi, obrazovani u skladu sa odredbama Pravilnika o bližem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, postoje u domovima zdravlja u Bijelom Polju, Nikšiću, Ulcinju, Baru i Rožajama, dok na nivou ostalih opština još nijesu formirani, a mjera se može realizovati u domu zdravlja preko Centra za mentalno zdravlje.

Zaštitna mjera obaveznog liječenja od zavisnosti se sprovodi u ZU Specijalnoj bolnici za psihijatriju "Dobrota" Kotor, gdje su evidentirane tri izrečene mjere obaveznog liječenja od zavisnosti alkoholičara i narkomana, povezanih sa nasiljem u porodici i dvije zaštitne mjere obaveznog liječenja od zavisnosti alkoholičara i narkomana, povezanih sa nasiljem u porodici i sve su realizovane. Kapaciteti ove bolnice su nedovoljni, jer je više zahtjeva za izvršenje privremenih mjera, ali i pored toga izvršenje ove zaštitne mjere nije odlagano.

IV PREKRŠAJNI POSTUPCI

4.1 Rad organa za prekršaje

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, organ nadležan za zaštitu žrtava i kažnjavanje učinilaca je organ za prekršaje. U periodu 2010-2015 organi za prekršaje su registrovali 4.878 žrtava nasilja u porodici, od čega 3.280 žena i 321 djece, što je ukupno 73% od svih registrovanih žrtava.

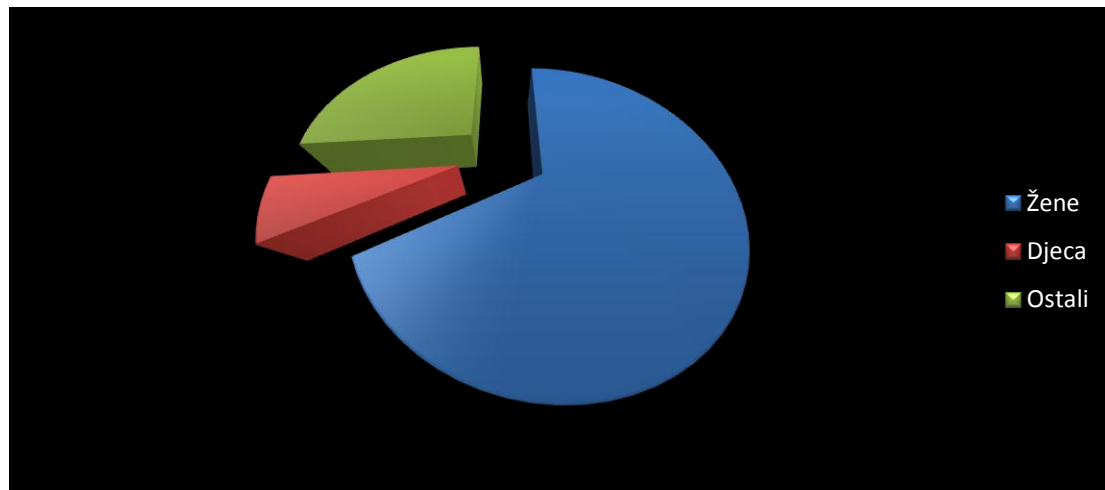

Tabela 9. Žrtve registrovane u organima za prekršaje

2010. godine organi za prekršaje imali su u radu 115 slučajeva nasilja u porodici, 2011. godine 474 slučaja, dok ih je 2012. godine bilo 918, a 2013. godine 1.114. U 2014. godini bilo je 1.273

slučaja, a u 2015. godini 1.121. Evidentan je trend rasta predmeta na godišnjem nivou. Broj predmeta pred organima za prekršaje zabilježio je rast od 1000% u periodu 2010-2015. godina.

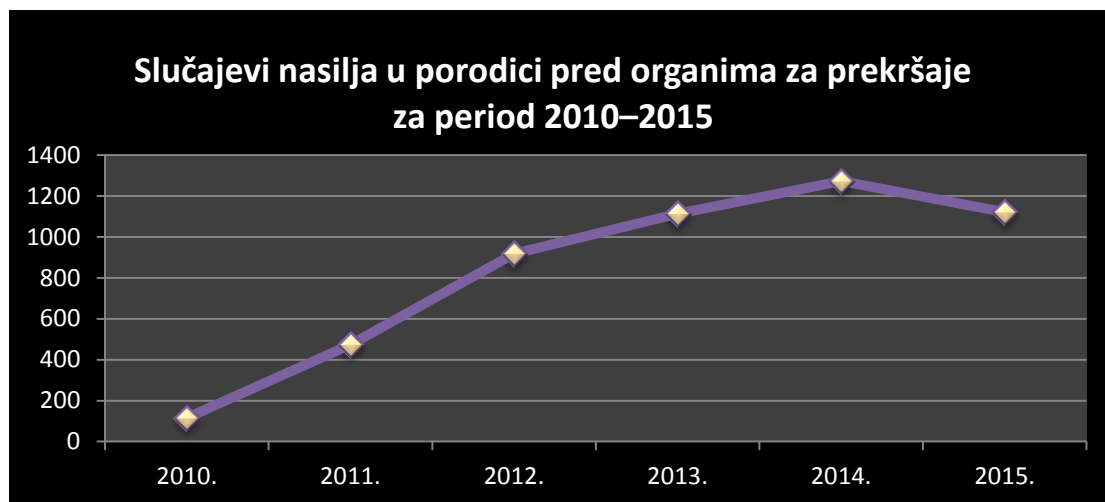

Tabela 10. Slučajevi nasilja u porodici pred organima za prekršaje za period 2010–2015

Na osnovu podataka može se zaključiti da organi za prekršaje progresivno i uspješno primjenjuju Zakon o zaštiti od nasilja u porodici. Štaviše, organi koriste sve mjere predviđene ovim zakonom tako da nisu identifikovani problemi u odnosu na primjenu odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici od strane organa za prekršaje.

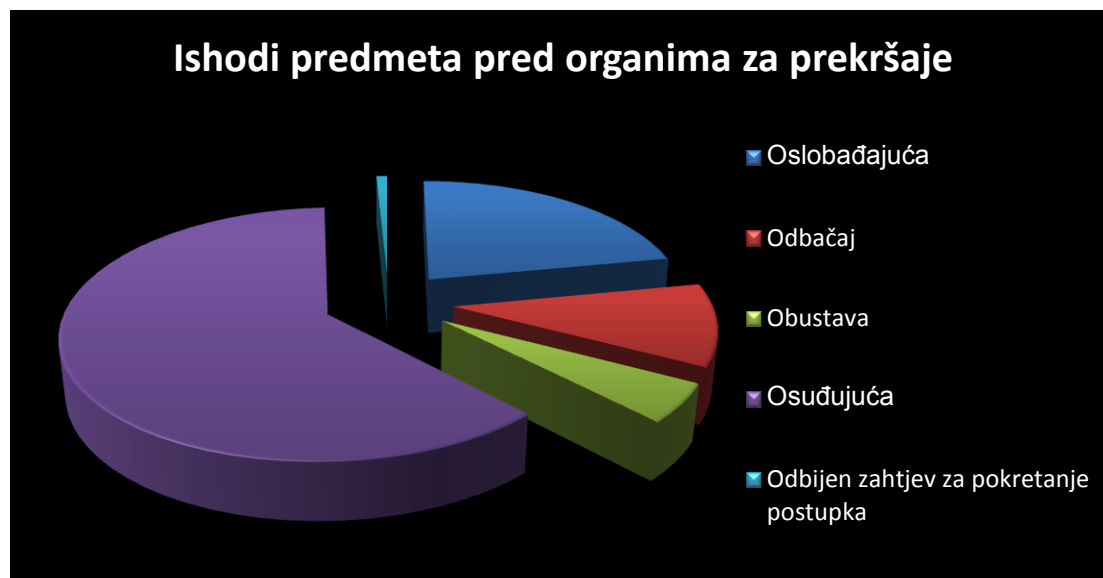

Tabela 11. Ishodi predmeta pred organima za prekršaje

U periodu 2010-2015. godina organi za prekršaje donijeli su 982 oslobađajuće presude, odbacivši 41 slučaj od ukupno 5.015 slučajeva, odnosno 19,6% svih slučajeva. Izrečeno je 1.428 novčanih kazni (33,10%), 378 zatvorskih kazni (8,76%), 480 uslovnih osuda (11,12%), 414 upozorenja (9,59%), 28 vaspitnih i disciplinskih mjera (0,64%). U 223 slučaja, postupak je obustavljen (5,17%), dok je u 35 slučajeva došlo odbijanja zahtjeva za pokretanje postupka (0,81%), a u 982 slučaja donesena je oslobađajuća presuda (22,76%).

U periodu 2010-2015 godina organi za prekršaje su izrekli 1.088 zaštitnih mjera u predmetima u kojima je donijeta osuđujuća presuda. Na osnovu podataka može se zaključiti da se više od polovine svih slučajeva koji dolaze pred organ za prekršaje završava u korist žrtve.

4.2 Rad policije u odnosu na slučajeve nasilja u porodici

Policija je, zajedno s centrima za socijalni rad i organima za prekršaje, najviše uključena institucija u sprovođenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Tokom 2012. godine, u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, policija je podnijela 945 prekršajnih prijava. Policija je registrovala ukupno 1.015 lica koja su žrtve nasilja u porodici, od čega 628 žena, 318 muškaraca i 40 maloljetnika.

U 2013. godini policiji je prijavljeno 1.198 slučajeva nasilja u porodici, od kojih je 164 kvalifikovano kao krivično djelo a 1.034 kao prekršaj. Tokom ovog perioda, Uprava policije je podnijela 159 krivičnih prijava za krivično djelo nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. Ukupan broj žrtava u 2013. iznosio je 1.350.

U 2014. godini policija je podnijela 1.249 prekršajnih prijava za 1.347 kršenja člana 36 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. U toku 2014. godine, podnijete su 202 krivične prijave, 206 za krivično djelo iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore (nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici), i to protiv 216 izvršilaca. Broj žrtava krivičnih djela bio je 231, od čega 73 muškarca i 158 pripadnica ženskog pola. Tako je u 2014. ukupan broj identifikovanih žrtava iznosio 1.605.

U 2015. godini policija je podnijela 1.238 prekršajnih prijava za nasilje u porodici i 167 krivičnih prijava za nasilje u porodici, dok je ukupan broj identifikovanih žrtava iznosio 1.583.

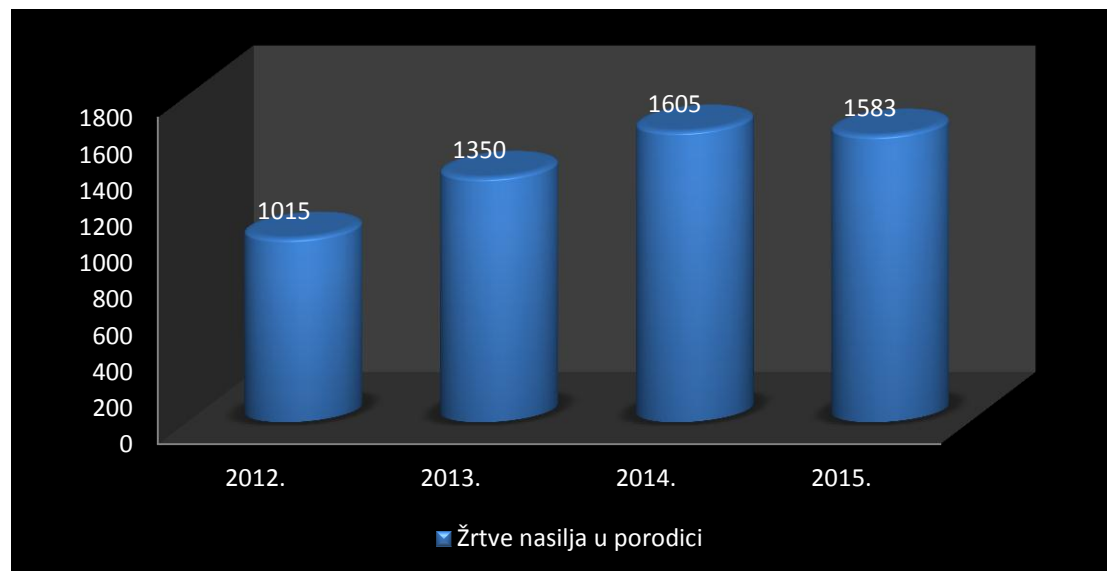

Tabela 12. Žrtve nasilja u porodici prijavljene policiji po godinama

U radu policije, broj prijavljenih žrtava nasilja u porodici bilježi rast iz godine u godinu. U izvještajnom periodu, podaci pokazuju da je u 85% prijavljenih slučajeva nasilja u porodici

incident kvalifikovan kao prekršaj, a 15% prijavljenih slučajeva kvalifikovano je kao krivično djelo.

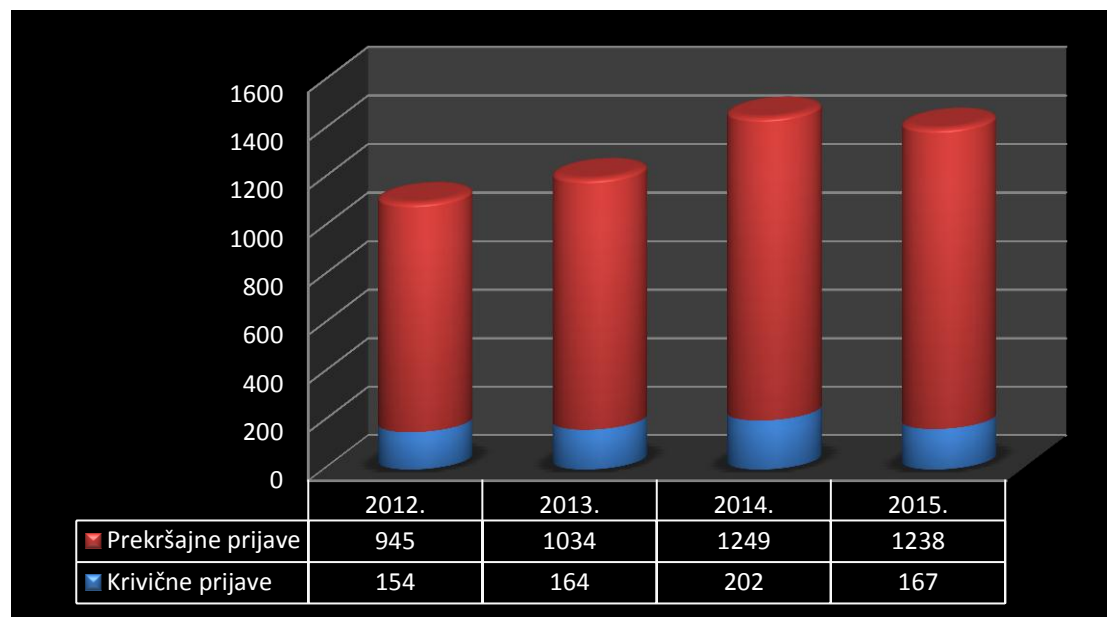

Tabela 13. Prekršajne i krivične prijave podnijete od strane policije za period 2013–2015

V PRIKUPLJANJE PODATAKA

U ovom trenutku, proces prikupljanja podataka u vezi sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici je nedovoljan i spor. Većina institucija nema elektronske sisteme za prikupljanje podataka, s izuzetkom policije i Ministarstva rada i socijalnog staranja. Međutim, sistem elektronske baze podataka policije još uvijek nije ažuriran kako bi odgovarao Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici u pogledu prikupljanja podataka. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je tek nedavno (2014/2015) počelo da prikuplja sveobuhvatne podatke o socijalnoj zaštiti u vezi sa žrtvama nasilja u porodici, dok sveobuhvatni podaci prije tog vremena ne postoje. Zdravstvene ustanove takođe nemaju ažuran, organizovani, elektronski sistem prikupljanja podataka i izvještavanja o nasilju u porodici, jer se još uvijek podaci registruju navođenjem prirode povrede, ali ne i okolnosti pod kojima je nastala. Isto važi i za obrazovne ustanove i organe za prekršaje koji još uvijek prikupljaju podatke u pisane registre i kreiraju statistiku ručno.

Stoga, pribavljanje verifikovanih, tačnih statističkih podataka je težak, ako ne i nemoguć zadatak. Strategijom zaštite od nasilja u porodici predviđeno je kreiranje integrisanog sistema prikupljanja podataka na MLSP platformi u okviru projekta „socijalni karton“. Glavni cilj projekta „Socijalni karton – Informacioni sistem socijalnog staranja“, koji je realizovan kao faza I, bio je razvoj integrisanog informacionog sistema socijalnog staranja (IISSS) u periodu 2012–2014. Ideja je bila da stvaranje informacionog sistema socijalnog staranja (IISSS) treba da podrži većinu poslovnih procesa u centrima za socijalni rad, uz planiranu povezanost s informacionim sistemima nadležnih institucija u cilju automatske razmjene informacija, kao i da obezbijedi osnov za poboljšanje efikasnosti i djelotvornosti socijalnih davanja i podigne nivo i kvalitet usluga. Nakon uspješno sprovedene realizacije faze I: Socijalni karton – informacioni sistem

socijalnog staranja, odlučeno je da se počne s izgradnjom faze II: Integrisani informacioni sistem socijalne zaštite (2015–2017).

Između ostalog, sistem će uspostaviti dodatnu funkcionalnost i interoperabilnost (automatska razmjena podataka), naročito u dijelu koji se tiče procedura vezanih za nasilje u porodici (policija, zdravstvo, tužilaštvo i sudstvo), te će unaprijediti razmjenu podataka između centara i opštinskih sekretarijata za socijalno staranje i upućivanje na socijalnu i dječju zaštitu.

Međutim, sistem se još uvijek ne implementira. Sveobuhvatna evaluacija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici nemoguća je zbog nedostatka podataka i jedinstvenog modela prikupljanja podataka iz institucija nadležnih za sprovođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Opšti zaključak

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u primjeni je šest godina i na osnovu raspoloživih podataka i informacija prikupljenih iz postojećih izvještaja, zatim dostupnih statističkih podataka iz institucija, zaključuje se da je proces primjene zakona počeo na uspješan način i uz napore svih relevantnih organa/institucija. Na osnovu prikupljenih podataka, može se zaključiti da je posvećenost Vlade Crne Gore rješavanju problema nasilja u porodici evidentna. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je ocijenjen kao vrlo dobar i usklađen sa međunarodnim standardima. Shodno tome, problemi u primjeni zakona do kojih se došlo analizom podataka ne proizlaze iz teksta zakona, već iz problema tumačenja zakona, nedostatka finansijskih, operativnih i ljudskih resursa, nedovoljnog nivoa senzibilisanosti lica koja primjenjuju zakon i sl.

Identifikovane dobre prakse:

1. Intenzivan rad na usklađivanju ukupnog zakonodavstva sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici;
2. Intenziviran rad centara za socijalni rad i uvođenje novih mjera za pomoć i zaštitu žrtava nasilja u porodici;
3. Uspješne aktivnosti u podizanju svijesti i obuci stručnjaka;
4. Dobra saradnja i uključivanje NVO sektora;
5. Omogućavanje pružanja besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici;
6. Povećana senzibilizacija u radu policije i ukupna dobra realizacija zaštitnih mjera i prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici;
7. Formiranje multidisciplinarnih timova;
8. Potpisivanje i implementacija Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici;
9. Povećan broj osuđujućih presuda za prijavljene prekršaje i povećan broj izrečenih zaštitnih mjera;
10. Otvaranje nacionalne SOS linije.

Identifikovani nedostaci:

1. Nedovoljan nivo koordinacije u radu sa žrtvama nasilja u porodici između institucija;
2. Nedostatak dovoljnih kapaciteta i resursa centara za socijalni rad i zdravstvenih ustanova;
3. Nedostatak odvojenih i specijalizovanih usluga za djecu žrtve nasilja u porodici;
4. Nedostatak jedinstvenog načina prikupljanja podataka i odsustvo indikatora za evaluaciju i praćenje primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici na nacionalnom nivou;
5. Nedovoljna obuka zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika za specifične vrste nasilja (nasilje nad djecom, nad ženama, osobama sa invaliditetom, starim osobama i dr.), u pogledu identifikacije žrtava i prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici.

PREPORUKE INSTITUCIJAMA NADLEŽNIM ZA PRIMJENU ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI**Ministarstvo rada i socijalnog staranja**

1. Ojačati ljudske i operativne kapacitete centara za socijalni rad u oblasti zaštite od nasilja u porodici;
2. Razviti integrisani sistem prikupljanja podataka i indikatore praćenja i evaluacije slučajeva nasilja u porodici, koji će obuhvatiti i podatke svih organa koji primjenjuju Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

Ministarstvo zdravlja

2. Sprovoditi specifične edukacije zdravstvenih radnika za prepoznavanje pojedinih vrsta nasilja;
3. U zdravstvenim ustanovama primarne zdravstvene zaštite u kojima nijesu obrazovani stručni timovi za sprovođenje zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, formirati stručne timove za sprovođenje navedene zaštitne mjere.